

Добривоје Станојевић

КЛУПЧЕ ПОД СМРЕКОМ

Писати начинима дима и меког лудила

Ален Бешић, *Хроника ситница (изабране њесме)*,
ЈУ Ратковићеве вечери поезије, Бијело Поље, 2014.

Ален Бешић пише песме лирском механиком загубљених флуида речи. Најсавршенији облик савремене поезије морао би за тему, истински, да узима привидне ситнице из непровидног свакодневља. Такав је песник Ален Бешић. Његов лирски субјект језик доживљава као посебну хроничарску ироничну метафоризацију свакодневице. Будући да се песник, природно, свакодневно сусреће са конкретним темама, препознају се посебно обликоване лирско-реторичке целине којима се пажљиво гради специфична лирска архитектоника са препознатљивим поетичким претпоставкама о реалности као изворном саговорнику: *Језик би још да ућнеш / у њроцијей њај / шћо ѡрозовићом ѡнићомимом / одјовор њи збори* („У филиграну рез“).

Међутим, шта је то стварност? Шта значи теза о стварности као изворном саговорнику? Бешићево лирско време сукобљено је са прошлошћу (мотиви одисејида и *хибриса*) у садашњости. У тренутном се тражи универзум лепоте, порекло грешности, исходиште ружног и епифанијски пропламсај нежности. Сакривене метафоре зраче посебно ненаметљивим лирским формулама „сећања“, понекад надахнуте елиптизмом Васка Попе и сродних песника концизних форми („Смислиш“). Бешићеве фигуре јесу облици ненаметљиве вагрености језика. Оне се најчешће обликују помоћу духовитих полускривених оксиморона: *Пићајћи се: да ли је / бићи Балканац неминовно / и андројин бићи, // или се њо / кроз оксиморон / остварујем?* („Оксиморон“).

Сакривање метафора и оксиморона претпоставља посебну лирску духовитост, надареност и оштроумност, осећање за детаље, нарочиту способност проосећања. Као да се тражи загуљена чаура традиције у ларви савремености. Бешић врло прецизно спаја појам и слику. Његове песничке слике се брзо слију у посебну причу налик скраћеним одисејама. Реч је о нарочитом споју надахнућа и рационалног позивања на разнолике сроднике (Црњански, Борхес, Бродски, Паунд, Пруст, Карвер, Данилов, Немања Митровић, Мишима, Ниче, Лао Це...). Присуствујемо сусрету лирског предосећања и оштроумља, бритке досетке и спонтане интертекстуалности. Посреди је, заправо, ненаглашена лирска самосвојност која се не исцрпљује у језичким егзибицијама и каламбурима, али се њоме наговештава потреба да се буде опрезан при читању многих *йрејришии комадића из слајалице језика* („острво“). Језика којим „дотакнуто је све“.

Ален Бешић негује посебну отменост лирских изненађења којима непрестано изненађује своје читаоце. Његови обрти очекиване свакодневице често обилују неочекиваностима: *Нуткамо се ријечима, час / као да су њецави рајлуци, / час достојинством озарени / ѿоууи василеја штио са фресака / своје задужбине на глану нуде.* („Изгнани у ову собу“). Изненадни преокрет наступа када се скривена иронија у речима „гњецавим ратлуцима“ преобрати у литерарне алузије: *Зиданице на ѿијеску традећи, / као кукавичије јаје, у ѿоезију наду / ѿолажемо.*

Умеће прожимања екстазе и ироније води својеврсном пародијском синкретизму. Бешић као да настоји да сједини скривено магијско дејство речи и наткриљени пантеизам, очајање и лепоту (као Набоков који пише о очајању и руским лепотицама), мутно светло и расветљену тамнину, недосегнуту истину и превладану неискреност, извесност неизвесног и неизвесност извесног. Сви ти контрасти који се повремено претварају у оксимороне и антиметаболе стоје у међусобној напетости, али се не потиру, чак и не „ратују“ међусобно. Слике се узајамно додирују, сенчећи једна другу својим иронијском смислом којим се не намеће надмоћност ироничног ока. Пре је реч о мислећој самоироничности и благој резигнацији или о некој нијанси ублажене ироније, својеврсне лирске персифлаже.

У поезији Алена Бешића нема никаквог вашара необузданих појмова и фигура, нема необуздане идолатрије речи. Наиме, у њој се зарајау идолатрије свих врста. Песник као да настоји да покаже како су сувишне речи у поезији извесни предзнаци стагнације. Истовремено, лирски субјект Бешићев није ни пуки Бодлеров „светионик човечанства“. Он, истина, тражи свакодневну, али усредсређену лепоту, окружену афектима милине и срсима неочекиваног пропадања. У лавиринтима ове поезије речима се сједињују општи смисао (*родиии*,

али не њосједоваџи... / водџиџи, али не сџуџаваџи... [„Залогаж“]) и савсим појединачна лепота као и лепота појединачног.

У овој лирици згуснуто је време уситњавања појава. Реч је о умећу уочавања и повременог дорџцања недореченог. Узајамно се повезују речено и недоречено, мишљено и осећано, субјективно лепо и унутрашња логика детаља. Идеје и слике су прожете до крајности смисла, до сазвучја крајности и готово мистичног сједињења антитетичких појава. Алхемичарски камен песничке мудрости очитује се из напетости смисла између алогичности и складне метафоре, паралогичког софизма и иронијске реминисценције: *Сада њосџојим за одуџтајања. / И недореченост* („Уситњено је моје вријеме, капричо“).

Оно што се уситни до детаља постаје, наравно, непрозирно али и отворено за нову прозирност, флуидно, али и са довољно механичких својстава да се може даље посматрати. У укупној атомизацији посматраног света јављају се нова супротстављања и сједињавања, па и антагонизми. Антитетички појмови се мешају и комешају, стварајући другачију, херметичну, тешко докучиву поезију, својеврсно „писмо неповратно“. Тако постепено из метафоре закорачујемо у посебну алегоричност „хронике ситница, довољних за читав један живот“, песнички. А то је, наравно, дуже од сваког посебног живота.

Бешићеве аналогије и алегорије налаза се, понекад, иза умља, а призивају умност. *Осџане / клуџче / њод / смреком*, рећи ће песник у песми „Смислиш“. У тој се наговештеној алегорији наговештава сентиментални, али и меланхолични слој. Различите ствари се загонетају. Лирски ребус (*клуџче њод смреком*) води у дубље промишљање ситница, у посебно истраживање, у постепену ћутљивост очућену „минус-присутвом“ развијенога говора. Ћутљивост која се узима као симболичка парадигма наговештава у почетку хладан дух, одсуство живости. *Смрека* би могла представљати самоћу, али и окриље, могуће уточиште, па и самодовољност. Деминутив *клуџче* могао би бити песничка усебљеност и крхкост. Заједно наговештавају меланхолију, али и монотонију. Започета метафоризација постаје ненаглашена алегоризација лирског смисла. Параболичност се устоличује на нивоу песничке целине („Аркадија“). Скоковитом метафоричношћу указује се на постојећу вишезначност и амфиболичку еквилибристику смисла.

У поезији Алена Бешића реч је, отуда, о тексту необичне недохватне аутентичне разговорне живости. Песмама су обухваћене недоумице стварности, али се ненаметљиво истиче и префињена недословна аутопоетичка линија општег смисла писања. На тај начин су проблематизоване многе обичне животне навике и вредности које са очућеног гледишта песника имају посебан смисао и указују на многе апсурде и парадоксе свакодневице. Згуснути израз, бриткост и духовитост

претпостављених лирских дијалога чине свет ове поезије посебно сугестивним. Тако се она може читати и као шира метафора о космосу свакодневице. Може се поставити проблем: Умемо ли промишљено да питамо и одговарамо на обична питања, а да себе не доведемо у необјашњиву противуречност? Посреди је умешно откривање лирске унутрашње скривене дијаложке форме као могућности за нови лиризам, ироничну мисаоност и скривену духовитост.

Поезија Алена Бешића има понекад значење посебног лирског хијероглифа који се нуди дугом ишчитавању без праве назнаке да смо у томе сасвим успешни. Она упорно пребива у полусенци суптилне лирске прекогниције: *А њоезија се исџили из јајетиа кукавице и разјаји љадни кљун* („животопис“). Тако се сабирају елементи животописа, идеје слике (мотив имеле), сродности и разлике међу тзв. ситницама. Бешић упорно бележи основне елементе да би их у неком тренутку спојио или употребио за неочекиване комбинације смисла. Тако се долази до постироничног, или посткатаклизмичког стања, када су било каква пародија, персифлажа, иронија или сарказам једва употребљиви. О смислу ваља тада проговорити хладно, резонерски споља, са унутрашњом ватром која се надзире као пламичак небеског плина у кухињи песничког смисла: *Чим љовор се / у љомилу крхойина скруни. И ојети њеш љриморан / бити да научиш љејати свијету, да без ироније / замишљаш како се у узаном љросџору између два / заљубљена лица, два исџрејлејена љијела, кайкада / заиста сџани Бој. Да надвладаш оџклон, и / између ријечи и сџвари никада не бираш сџрану* („каткада“).

Стварања емотивног оквира за разумевање песме подразумева посебну контемплативну кондицију. Из наговештених идеја и слика (меланхолично оријентисаних: *љомила крхойина*, неологизам *скруниџи*, *бити љриморан*, *узани љросџор*...) ствара се стање бестежинске ироније у коме је могуће, *кай када*, пронаћи Бога. Бог се објављује у малим лирским епифанијама којих можемо и не бити свесни док читамо ову поезију. Ова лирика се, управо зато, не размеће сувишним украсима. Она своју несумњиву лепоту открива постепено пажљивом читаоцу, посредујући арканске фигуре смисла.

Могао би се лирски јунак Бешићевих стихова означити и као повремено антијунак захваћен племенитим донкихотским лудилом. Мотиви лудила се стилизују посредовањем мотива детињства: *...Ужасава ље идеја о / двојнику, ољедала која љамџе огразе, расијање / ријечи. Меким лудилом, свџом болешћу љрилика / неких ломних, у љешким јесењим кайуџима, уџојљених / у љлаве суџоне, ниси био блајосијан; можда љонекад / љек муџним ројењем звука исџод коже: љромим љијаласањем хексамџра...* („из тмине детињства“).

„Плави сутони“ ненаглашено воде од „модрих сутона“ (*суџони ме модри маме*) Милосава Тешића, а унатрашке и до стиха Бранка Ради-

чевића из поеме „Туга и опомена“: *Ње више нема, њо је био звук*. Звук се смешта испод коже, одакле се, истински, појављује и у поезији Бранка Радичевића, само Бранко, као романтичар, то само наслућује, али не види јасно. Песнички говор о могућем лудилу и чудесима укотвљује се у ближој и даљој традицији коју не следи отворено и не подвргава је отвореном руглу. Ругла и ругала ћемо тражити на некој другој страни.

На њрсиима се њрикрада свакодневно нишиа, казује песник на почетку песме „из тмине детињства“. То *нишиа* се разликује од Бранковог *нема* и *неме боиње* Ђуре Јашића („Поноћ“). Познати романтичари до тога долазе наслућивањем. Савремени песник то већ зна и креће у трагање за даљим, иронијом оштро непосредованим, смислом. Бити антиромантичар на готово романтичарски начин, налазити Бога у епифанијским пропламсајима кад једва ко озбиљан више у њега истински верује, јесте врхунско својство ове лирике. Нема нападне ироније скривеног епигонства, нема острашћености дилетантског неокласицизма, нити било чега што почиње са *нео*. Има спутаване нежности.

Бешићеви стихови су, некако, до краја јасни, али у тој привидној јасности, громко говорљиво вишезначно сврховито „нејасни“ идући према малармеовској тајновитости. Све свакидашње парадоксалности повезују се у полуделирично јединство које се у овој поезији назива „меким“, какво, ваљда, и треба да буде свако блаженство. Ова лирика не поучава и не уверава. Она сведочи благошћу својих слика о посебној суровости *сиџници* с којима се свакодневно сусрећемо. Распоред певања и рашчлањивање детаља говоре о нарочитом уосећавању лирског субјекта. *Меко лудило* као знак трезвене делиричности полази од различитих степеновања реалности. У једноставностима изненадних контраста Алена Бешића могуће је уживати са делотворном сумњом меког делиричног блаженства којим се стиже до дубље спознаје: *У аури ламје, разлисџава се њредивна, свиреја биљка: / сумња* („тачан угао“).

Тачна и шокантна лирска конструкција Бешићева постоји за све што нас обавија. *Меко лудило* је тек еуфемизам за нарастајућу луцидност. *Сумња* је поетичка сугестија за неверовање општим местима. *Сиџнице* постају облик алогичности живота. Естетско позивање на прихватање обичности и свакодневља постаје једино смислени облик рајске паклености. Без поуке, али обузимајуће и непатетично дирљиво. Ситницама се бежи од досаде и стереотипа. Нема лоше бесконачности, иако опасност од бесконачно лошег није још увек отклоњена. Поезија, уосталом, то не би могла и кад би хтела, и кад би то био њен задатак. Лирика живи од бесконачне несавршености, бави се несавршеностима и никада неће бити савршена ма ко се њоме бавио. Мит о савршенству једна је од најјачих заблуда, најтврђих идеологема књижевних. Иначе, не бисмо имали о чему да говоримо. О савршенству се

не испредају приче, у њему се ужива. Смисао поезије, ако га има и ако га тражимо, налази се у путовању према ситницама, кроз ситнице и од ситница. Најбоља поезија има, међутим, свест о свом несавршенству. Отуда се неће бавити крупним темама (рецимо родољубља), већ малим чудима: Како овако меко луди, ипак, опстајемо у овом тврдо лудом свету.

Читавом овом лествицом смисла креће се поезија Алена Бешића. Ономе ко је сличним путем већ прошао ова лирика ће бити подсећање. Ко њиме није ишао, доживеће искушења да завири у меандре *мекої лудила* (*забран* *иза зјеница*). О *забранима* и *зеницама* је, дакле, реч.